

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
ANTRASIS SKYRIUS
NUTARIMAS DĖL

Jono KALPOKO ir Vaclovo KALPOKO
pareiškimo Nr. 14425/03
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), 2007 m. kovo 6 d. posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės F. TULKENS,
teisėjų A.B. BAKA,
R. TÜRMEŅ,
M. UGREKHELIDZE,
V. ZAGREBELSKY,
D. JOČIENĖS,
D. POPOVIĆ
ir *skyriaus kanclerės* S. DOLLÉ,

atsižvelgdamas į minėtą pareiškimą, pateiktą 2003 m. balandžio 28 d.,

atsižvelgdamas į sprendimą taikyti Konvencijos 29 straipsnio 3 dalį bei nagrinėti bylos priimtino ir esmės klausimus kartu,

atsižvelgdamas į atsakovės Vyriausybės pateiktą poziciją ir į pareiškėjų kaip atsakymą pateiktą nuomonę,

po svarstymo nusprendė:

FAKTAI

Pirmasis pareiškėjas Jonas Kalpokas ir antrasis pareiškėjas Vaclovas Kalpokas yra Lietuvos Respublikos piliečiai, gimę atitinkamai 1927 m. ir 1919 m., gyvenantys Gailiūnuose. Teisme pareiškėjams atstovavo Vilniuje praktikuojantis advokatas T. Urbaitis. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

A. Bylos aplinkybės

Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti kaip išdėstyta toliau.

Pareiškėjų tėvui priklausė 31,82 hektaro žemės. Sovietams 1940 m. okupavus Lietuvą, turtas buvo nacionalizuotas. 1990 m. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pareiškėjai kreipėsi dėl turto grąžinimo jiems natūra pagal 1991 m. galiojusius nuosavybės teisių atkūrimo teisės aktus. Pareiškėjams buvo pranešta, kad jų

reikalaujamos žemės sklypo dalys buvo suteiktos tam tikriems privatiems asmenims ir todėl negali būti jiems gražintos

2001 m. rugpjūčio 16 d. pareiškėjai kreipėsi į teismą, teigdami, kad jų tėvui priklausiusios žemės sklypo dalys, dėl kurių kilo ginčas, buvo užimtos neteisėtai. Jie prašė atkurti nuosavybės teises natūra į visą žemės sklypą.

2002 m. rugsėjo 9 d. Kauno apygardos administracinis teismas iš dalies patenkino pareiškėjų skundą. Teismas nustatė, kad kiti privatūs asmenys teisėtai įgijo žemės sklypo dalis ir todėl žemė negali būti gražinta pagal nuosavybės teisių atkūrimo teisės aktus. Tačiau teismas taip pat nurodė apskrities viršininko administracijai per tris mėnesius priimti sprendimą atkurti pareiškėjams nuosavybės teises į žemę, kuri yra laisva.

2002 m. spalio 31 d. Vyriausiasis administracinis teismas minėtą sprendimą paliko nepakeistą ir sprendimas įsiteisėjo.

Vykdydamos minėtą sprendimą, 2002 m. lapkričio 18 d. vietos valdžios institucijos pavedė matininkui atlikti pareiškėjams priklausančios žemės ribų ženklimą. Darbai prasidėjo 2002 m. gruodžio 12 d. Pareiškėjai buvo kviečiami dalyvauti, tačiau atsisakė.

2003 m. gegužės 22 d. vienas iš asmenų, įgijusių dalį pareiškėjų tėvui anksčiau priklausiusios žemės, atsisakė jam naujai suteikto sklypo. Dėl šios aplinkybės reikėjo iš naujo ženklinti pareiškėjams gražintinos žemės ribas ir pakartotinai nustatyti žemės vertę.

Be to, 2003 m. birželio 9 d. valdžios institucijos įregistravo dar vieną tokį atsisakymą, todėl jos turėjo organizuoti žemės ribų ženklimą ir vertės nustatymą iš naujo. Pareiškėjai ir vėl atsisakė dalyvauti žemės ribų ženklavimo darbuose.

2003 m. lapkričio 10 d. trečias asmuo atsisakė sklypo, esančio žemės, anksčiau priklausiusios pareiškėjų tėvui, pradinėse ribose. Taigi, ir vėl reikėjo atlikti žemės ribų ženklavimo darbus. Pareiškėjai ir vėl atsisakė juose dalyvauti.

2004 m. vasario 23 d. ketvirtas asmuo atsisakė sklypo, esančio pradinėse žemės ribose.

2004 m. kovo 2 d. apskrities viršininko administracija atkūrė pareiškėjams nuosavybės teises į žemę. Pirmajam pareiškėjui nuosavybės teisės buvo atkurtos į 6,86 hektarus žemės ir 4,85 hektarus miško, o antrajam pareiškėjui – į 7,09 hektarus žemės ir 4,86 hektarus miško. Matyti, kad valdžios institucijos nepridėjo ketvirto asmens atsisakymo sklypo prie pareiškėjams priklausančios žemės. Pareiškėjams buvo dar kartą pranešta, kad užimtos jų tėvo žemės sklypo dalys negali būti gražintos natūra ir kompensacija už jas bus sumokėta vėliau.

2004 m. balandžio 28 d. apskrities viršininko administracija pakeitė savo 2004 m. kovo 2 d. sprendimą, *inter alia* sumažindama pareiškėjų žemės sklypus.

Nepatenkinti pirmiau minėtais sprendimais, 2004 m. gegužės 5 d. pareiškėjai pateikė skundą dėl šių sprendimų panaikinimo. Jie taip pat reikalavo atkurti nuosavybės teises į visą jų tėvui priklausiusią žemę.

2004 m. lapkričio 8 d. Kauno apygardos administracinis teismas pareiškėjų skundą atmetė. Tačiau 2005 m. kovo 2 d. Vyriausiasis administracinis teismas pareiškėjų skundą patenkino iš dalies. Nustatyta, kad 2004 m. kovo 2 d. sprendimas atkurti pareiškėjams nuosavybės teises turėjo trūkumų, kadangi apskrities viršininko administracija neįvertino visų reikšmingų aplinkybių. Nors ji mėgino ištaisyti padėtį priimdama savo sprendimo pataisas, apskrities viršininko administracija veikė *ultra vires*, kadangi tokie įgaliojimai jai nebuvo suteikti įstatymo. Teismas panaikino 2004 m. kovo 2 d. ir 2004 m. balandžio 28 d. sprendimus ir nurodė valdžios institucijoms priimti naują sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo pareiškėjams.

Nei Vyriausybė, nei pareiškėjai savo pastabose (2005 m. gruodžio 8 d. ir 2006 m. sausio 30 d., atitinkamai) arba vėliau daugiau nepateikė jokios informacijos apie tai, kokių veiksmų buvo imtasi nuo 2005 m. kovo 2 d. vykdant 2002 m. rugsėjo 9 d. sprendimą.

B. Bylai reikšminga vidaus teisė

1991 m. Nuosavybės teisių <...> atkūrimo įstatymas (keistas daug kartų) numato dvi nuosavybės teisių atkūrimo formas: tam tikromis aplinkybėmis grąžinant turtą natūra ir sumokant už jį kompensaciją kitais atvejais. Paprastai žemė yra gražinama natūra, išskyrus atvejus, kai, pavyzdžiui, žemė yra priskirta valstybės išperkamai žemei. Žemė priskirtina valstybės išperkamai žemei, jeigu *inter alia* ji yra suteikta naudoti kitų privačių asmenų asmeniniams ūkiams.

1994 m. gegužės 27 d. Konstitucinis Teismas išnagrinėjo vidaus teisės dėl nuosavybės teisių atkūrimo atitikties Konstitucijai klausimą. Savo nutarime Konstitucinis Teismas *inter alia* konstatavo, kad sovietų valstybės valdžios institucijų nuo 1940 m. nacionalizuotas turtas laikytinas „faktiškai valstybės valdomu turtu“. Konstitucinis Teismas taip pat pareiškė, kad „iki turto grąžinimo ar atitinkamos kompensacijos išmokėjimo buvusio savininko subjektinės teisės į konkretų turtą dar nėra atstatytos. Įstatymas, kol nėra pritaikytas konkrečiam subjektui dėl konkretaus turto grąžinimo, pats savaime subjektinių teisių nesukuria. Esant tokiai situacijai, valstybės įgaliotos institucijos sprendimas grąžinti turtą natūra ar kompensuoti jį turi tokią juridinę reikšmę, kad tik nuo to momento buvęs savininkas įgyja savininko teises į tokį turtą“. Konstitucinis Teismas taip pat nustatė, kad teisinga kompensacija už turtą, kuris negali būti grąžinamas, atitinka nuosavybės apsaugos principą.

1994 m. birželio 15 d. ir spalio 19 d. nutarimuose Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad nuosavybės teisių atkūrimo sąvoka Lietuvoje iš esmės reiškia ribotą restituciją. Šiuo požiūriu Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Lietuvos valdžios institucijos po valstybės atkūrimo 1990 m. nėra atsakingos nei už prieš pusę šimtmečio įvykdytą sovietų okupaciją, nei už okupacijos pasekmes. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad nuo 1940 m. daug privačių asmenų pagal tuo metu galiojusius teisės aktus įgijo įvairaus turto, kuris anksčiau buvo nacionalizuotas. Ignoruoti šiuos faktinius ir teisinius aspektus buvo neįmanoma ir valstybės vidaus teisės aktuose dėl nuosavybės teisių atkūrimo buvo tinkamai atsižvelgta ne tik į buvusių savininkų, bet ir į privačių asmenų, valdžiusių ar įgijusių turtą pagal teisėtus sandorius, interesus.

1995 m. birželio 20 dieną Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad parlamento ribotos restitucijos principo pasirinkimą lėmė sunkios politinės ir socialinės sąlygos, t. y. tai, kad „per 50 okupacijos metų užaugo naujos žmonių kartos, susiformavo nauji žmonių turiniai ir kiti socialiniai-ekonominiai santykiai, kurių, sprendžiant nuosavybės teisės atstatymo klausimus, nepaisyti nebuvo galima“.

SKUNDAI

1. Pareiškėjai skundėsi pagal Konvencijos 6 ir 13 straipsnius bei 1 Protokolo 1 straipsnį, teigdami, kad valdžios institucijos neįvykdė 2002 m. rugsėjo 9 d. Kauno apygardos administracinio teismo sprendimo.

2. Be to, pareiškėjai skundėsi pagal 1 Protokolo 1 straipsnį dėl Lietuvos valdžios institucijų atsisakymo pripažinti jų teisę atkurti nuosavybės teises natūra į visą jų tėvui priklausiusią žemę.

TEISĖ

1. Pareiškėjai skundėsi, kad valdžios institucijos neįvykdė 2002 m. rugsėjo 9 d. teismo sprendimo grąžinti jiems laisvą jų tėvo žemę, taip pažeisdamos Konvencijos 6 ir 13 straipsnius.

Teismo nuomone, skundas yra nagrinėtinas tik pagal 6 straipsnį, kuriame numatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą <...> teisingai išnagrinėtų <...> teismas <...>.“

Vyriausybė teigė, kad sprendimo vykdymas truko ilgai dėl objektyvių priežasčių, o būtent, Konkrečiai žemės ribos ir vertė turėjo būti nustatinėjamos keletą kartų, kadangi keli asmenys atsisakė savo teisių į žemę, į kurią pretendavo pareiškėjai. Šiuo požiūriu ilgesnis teismo sprendimo vykdymo procesas buvo naudingas pareiškėjams, kadangi padidėjo laisvos grąžintinos žemės plotas.

Be to, Vyriausybė nurodė, kad pareiškėjai patys trukdė sklandžiai atlikti restituciją, nuolat atsisakydami dalyvauti žemės ribų ženklavimo darbuose. Taigi minėtus žemės ribų ženklavimus reikėjo atlikti be pareiškėjų sutikimo. Priešingai, valdžios institucijos veikė pakankamai rūpestingai. Vyriausybė pabrėžė, kad

teismo sprendimo vykdymo procesas būtų buvęs trumpesnis, jeigu pareiškėjai būtų parodę gerą valią ir bendradarbiaavę su valdžios institucijomis.

Pareiškėjai ginčijo Vyriausybės teiginius. Jie atkreipė Teismo dėmesį į tai, kad Vyriausiasis administracinis teismas 2005 m. kovo 2 d. panaikino apskrities viršininko administracijos sprendimą atkurti pareiškėjams nuosavybės teises, todėl pareiškėjams ir vėl buvo trukdoma įgyvendinti jų nuosavybės teises.

Teismas primena bylą *Jasiūnienė prieš Lietuvą* (Nr. 41510/98, 2003-03-06, § 27), kur Teismas nurodė, kad bet kurio teismo sprendimo vykdymas turi būti laikomas sudėtine „bylos nagrinėjimo“ dalimi pagal Konvencijos 6 straipsnį. Nors delsimas vykdyti sprendimą gali būti pateisinamas tam tikromis aplinkybėmis, jis negali pažeisti teisių, ginamų 6 straipsnio 1 dalyje, esmės.

Teismas pastebi, kad 2002 m. rugsėjo 9 d. Kauno apygardos administracinio teismo sprendimas įsiteisėjo 2002 m. spalio 31 d. Jis taip pat pažymi, kad 2005 m. kovo 2 d. Vyriausiasis administracinis teismas panaikino valdžios institucijų sprendimus dėl ginčijamo sprendimo vykdymo ir klausimas buvo perduotas valdžios institucijoms nagrinėti iš naujo. Nei Vyriausybė, nei pareiškėjai nepateikė jokios informacijos apie vėlesnius veiksmus, kurių buvo imtasi restitucijos procese. Todėl Teismas vertins laikotarpį nuo 2002 m. spalio 31 d. iki 2005 m. kovo 2 d., atsižvelgdamas į tai, kad po to vykdymo procesas vis dar buvo tęsiamas. Teismas vertins, ar delsimas vykdant teismo sprendimą nagrinėjamu laikotarpiu, t. y. dvejus metus ir keturis mėnesius, gali būti pateisinamas atsižvelgiant į bylos aplinkybes.

Teismas atkreipia dėmesį, kad 2002 m. rugsėjo 9 d. teismo sprendimas garantavo pareiškėjams nuosavybės teisių atkūrimą į jų velionio tėvo turėtą žemę, kuri nebuvo užimta trečiųjų asmenų. Ginčijamas sprendimas nenumatė pareigos imtis vienos konkrečios priemonės – valdžios institucijos turėjo atlikti daug sudėtingų veiksmų. Konkrečiai, reikėjo paženklinti pareiškėjų velionio tėvo turėtos žemės ribas ir nustatyti žemės vertę (žr. *mutatis mutandis Užkurėlienė and Others v. Lithuania*, no. 62988/00, 2005-04-07, § 35).

Teismas taip pat pastebi, kad valdžios institucijos pradėjo vykdyti teismo sprendimą jau 2002 m. lapkričio mėn. (žr. dalį „Faktai“ pirmiau). Kaip įrodė Vyriausybė, vėliau žemės ribų ženklimas turėjo būti kelis kartus atliktas pakartotinai, kadangi keli asmenys atsisakė savo žemės sklypų pareiškėjų naudai. Taigi, pakartotini žemės ribų ženkliniai ir dėl to užtrukęs sprendimo vykdymo procesas buvo naudingi pareiškėjams, kurie siekė nuosavybės teisių atkūrimo į visą jų tėvui priklausiusią žemę.

Matyti, kad pareiškėjai patys elgėsi pasyviai, atsisakydami bendradarbiauti su valdžios institucijomis vykdant ginčijamą sprendimą. Konkrečiai, pareiškėjai atsisakė dalyvauti bet kokiuose žemės ribų ženklimo darbuose, vykdomuose valdžios institucijų iniciatyva, todėl šiuos darbus teko atlikti be pareiškėjų sutikimo. Tuomet pareiškėjai kreipėsi dėl 2004 m. kovo 2 d. ir 2004 m. balandžio 28 d. sprendimų dėl nuosavybės teisių atkūrimo panaikinimo iš karto po jų priėmimo.

Nors Teismas atsižvelgia į tai, kad sprendimai atkurti teises galiausiai buvo panaikinti dėl jų trūkumų, Teismas nemano, kad vien valdžios institucijos turėtų būti atsakingos už skaičiavimo klaidas ir užsitęsusi nuosavybės teisių atkūrimo procesą. Tai ypač pasakytina, atsižvelgiant į valdžios institucijų parodytą gerą valią viso laikotarpio metu bei nenustačius jokio esminio jų neveikimo, ir, atvirkščiai, į pareiškėjų atsisakymą bendradarbiauti (žr. pirmiau cituotą *Užkurėlienė* sprendimą, §§ 33–37).

Tokiomis aplinkybėmis Teismas mano, kad delsimu vykdant 2002 m. rugsėjo 9 d. sprendimą nebuvo pakenkta pareiškėjų teisės į teismą, ginamos Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, esmei (žr. pirmiau cituotą *Užkurėlienė* sprendimą, *ibid.*; taip pat žr. palyginimui pirmiau cituotą *Jasiūnienė* sprendimą, kai beveik septynerius metus nebuvo priimta jokie tinkamo vykdomosios valdžios institucijos sprendimo; *Beshiri and Others v. Albania* no. 7352/03, 2006-08-22, §§ 60–68 ir *Ioachimescu and Ion v. Romania* no. 18013/03, 2006-10-12, §§ 21–27, kur Teismas nustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą dėl, atitinkamai, penkerius ir ketverius metus trukusio delsimo, kadangi nebuvo jokių objektyvių kliūčių sprendimams įvykdyti).

Taigi, ši pareiškimo dalis yra aiškiai nepagrįsta ir todėl turi būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

2. Pareiškėjai taip pat skundėsi, kad nevykdant 2002 m. rugsėjo 9 d. sprendimo, buvo pažeistos jų nuosavybės teisės. Pareiškėjai rėmėsi Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsniu, kuriame yra numatyta:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams, ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokių būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą“.

Vyriausybė neigė, kad pareiškėjų nuosavybės teisės buvo pažeistos, pakartodama savo argumentus, pateiktus dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (žr. pirmiau).

Teismas primena, kad „reikalavimas“ gali būti „nuosavybe“ pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį, jei jis yra pakankamai įvykdytinas (žr. pirmiau cituotą *Jasiūnienės* bylą, § 44). Teismas dėl pareiškėjų skundų pagal Konvencijos 6 straipsnį jau yra konstatavęs, kad 2002 m. rugsėjo 9 d. sprendimu valdžios institucijos buvo įpareigos, jei įmanoma, grąžinti pradinę žemę natūra (žr. pirmiau). Todėl pagal šį sprendimą pareiškėjams iš tikrųjų buvo pripažintas įvykdytinas reikalavimas, kuris laikytinas „nuosavybe“ pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį. Tačiau Teismas taip pat nustatė, jog nuo 2002 m. spalio 31 d., t. y. nuo 2002 m. rugsėjo 9 d. sprendimo įsiteisėjimo, iki 2005 m. kovo 2 d., kai administraciniai sprendimai dėl nuosavybės teisių atkūrimo buvo panaikinti ir klausimas buvo perduotas administracinėms institucijoms nagrinėti iš naujo, šios institucijos ėmėsi visų reikiamų priemonių, kad ginčijamas sprendimas būtų įvykdytas be didelio delsimo. Todėl pareiškėjams šiuo požiūriu nebuvo trukdoma naudotis „nuosavybe“ (žr., priešingai, pirmiau cituotą *Jasiūnienės* bylą, §§ 45–47).

Taigi, ši pareiškimo dalis taip pat turi būti atmesta kaip aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

3. Galiausiai, pareiškėjai skundėsi pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį dėl negalėjimo atkurti nuosavybės teisių natūra į visą jų tėvui priklausiusią žemę.

Tačiau Teismas primena, kad pareiškėjas nėra jokios „nuosavybės“ turėtojas, jeigu toks reikalavimas neturi pagrindo pagal vidaus teisę (žr. *inter alia Jurevičius v. Lithuania* no. 30165/02, 2006-11-14, § 25; taip pat žr. bylą *Jasiūnienė v. Lithuania* no. 41510/98, 2003-03-06, §§ 40–43). Šioje byloje teismai nusprendė, kad pareiškėjai turėjo teisę į nuosavybės teisių atkūrimą natūra tik į tą žemę, kuri buvo laisva ir grąžintina. Todėl pareiškimo dalis ta apimtimi, kuria pareiškėjai reikalavo besąlyginio visos jų tėvo turėtos žemės grąžinimo natūra, yra *ratione materiae* nesuderinama su 1 Protokolo 1 straipsnio nuostatomis Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Taigi, ji turi būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 4 dalį.

Teismas daro išvadą, kad procesas pagal Konvencijos 29 straipsnio 3 dalį turi būti nutrauktas, o pareiškimas atmestinas visa apimtimi.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

Skelbia pareiškimą nepriimtiniu.

S. DOLLÉ
Kanclerė

F. TULKENS
Pirmininkė